

ման մը կը լուսաւորէ: Գոնէ եթէ բնա-
կելի ըլլար՝ մարդկութիւնն շարժմունք
մը կ'ընէր և կը զուարճանար, բայց
ընդ հակառակն ուր որ ատենը քանի
մը քաղաքներ կային՝ հիմայ չկան.
շատ շատ գիւղաքաղաք մը կը գտնուի,
և փոխանակ քսան հազար բնակչոք
քաղաքի մը՝ քանի մը հարիւր անձով
պզտիկ գիւղիկ մը կը տեսնուի: Երու-
սաղէմ՝ Հրէաստանի առաջին քաղաքն՝
հիմայ հազիւ երեսուն հազար բնակիչ
ունի, մայրաքաղաքի շնորհքէն բոլորո-
վին ելած, իրեն միւրաքոյն տուններովն
և գմբէթներովն, բնակիչքն խիստ աղ-
քատ են, ամենեւին ուրախարար և
բերկրասէր բան մը չունին:

Եթէ այս է Երուսաղէմն՝ մտածեցէք
թէ ինչ պիտի լինին մնացածներն: Աւ-
գեօք այդ խեղճ գեղաղբքն ինչ կերպա-
րանք պիտի ունենան. առանց ամենե-

ւին բաղդի ձեռնտուութեանց, առանց
պերճանաց, քիչով գոհանալով՝ օրեր-
նին կ'անյընհն, տնկածնին ժողովելով.
Որչափ որ է պիտոյքնին՝ այդչափ է նաև
իրենց գործօն կեանքն, աւելի մեռնե-
լու՝ քան թէ ապրելու երևոյթ մը կը
ցուցնեն:

Այսպիսի խեղճութեանց մէջ կարելի
է արդեօք մաղձը փարատել և դառնու-
թիւնը հեռու բռնել. ես կը խոստովա-
նիմ որ և ոչ իսկ փորձած եմ: Հրէա-
ստանի մէջ տխրութիւնն՝ անքի առջև
պայծառ կ'երևցնէ զառարկայա, և ըզ-
գացման՝ իր սեփական պաշտօնն կատա-
րել կու տայ. դանդաղ և ծանր մտած-
մանց համար միակ է, ուշադրութեան
և մտաց ամփոփման հակառակ ցնդումը
շուտով կը վերցընէ, վասն զի մաղձոտ
սրտի մը գաղափարներն՝ աւելի ար-
թուն են և աւելի հաստատ:

ՍՍՀՄ ԱՆԱՎՃԻՄՔ ԿԱՄ ԽԱՉՈՐՉԱՆՔ

Կործեմ. քիչ անգամ հանդիպած լի-
նի, որ օտար երկիրներու այցելու ճա-
նապարհորդն, խոնջ 'ի հետազօտու-
թեանց, վաստակեալ 'ի ճանապարհէն,
փոշելից և քրոնաթաթաւ, քաղյր
հանգիստ վայելած չլինի, և կամ ան-
պաճոյճ ճաշիկով և վճիտ առուակի մը
ջրով՝ իւր քաղցն և ծարաւն անցուցած՝
ծառի մը հովանոյն ներքե, և անոր
քով գտնուած աւելի կամ ուռաղ ան-
արուեստ յօրինուածովք գրուագեալ
վիմի մը քով, որ ճանապարհորդին կը
ներկայանայ իբրև կայարան մը՝ իւր
տաժանելի պանդխտութեան մէջ:

Այսպիսի կայարանք բազմաթիւ էին
թէ յԱրևմուտս և թէ մանաւանդ. յԱ-
րևելս՝ հին դարուց մէջ. բայց յետ ժա-
մանակաց մասն մի երկաթուղեաց չի-
նութեամբք անհետացան, և մասն մի՝
ժամանակին ժանգն մաշեցուց, և հա-

զիւ ոմոնց հետքն և աւերանքն կտրող
եղան առ մեզ հասնիլ:

Այսպէս յԱրևելս՝ եգիպտացին և Ա-
րաբացին անհուն առաջակայտները
կտրած անցած ժամանակ, երբեմն եր-
բեմն իբրև նախախնամական պարգև
կը գտնէր այն ընդարձակ անապա-
տաց մէջ ջրհոր մը՝ իւր և իր միակ օ-
գնական ձիոյն կամ մանաւանդ ուղտոյն
պապական անցընելու. և այն կը լինէր
իրեն ընթացից շարունակութեան մէջ
բաժանման կէտ մը, մինչև հասնէր ու-
րիչ նմանօրինակ կայարանի մը: Պար-
սիկն և Հնդկաստանցին, որք ոչ ջրոյ
կարօտութիւն ունէին և ոչ անապատ-
ներ կտրելու ստիպեալ էին, կը հանգի-
պէին երբեք երբեք իրենց ճանապար-
հաց վրայ՝ անգարդ. և ողորկ մեծամեծ
քարերու, որոց վրայ զրուած կը զըս-
նէին իմաստուն առածներ և կամ բա-

րոյախօս փիլիսոփայից վսեմ իմաստ-
ներ, որք այն միայնութեան մէջ իրենց
իրբն աստուածային օրինաց ձայնին
արձագանգը կը հնչեցընէին: Իսկ յԱ-
րեմուտս Յոյնն և Հռովմայեցիին չէին
կրնար քանի մը քայլափոխ առնուլ
իրենց աշխարհաց մէջ, առանց ակնարկ
մը ձգելու ճանապարհաց վրայ հովա-
նաւոր ծառայ ստուերաց տակ գլու:

Նուաժ անդրեաց, և կամ ջրարբի դաշ-
տաց, նուիրական անտառաց, լեռանց,
գետոց, անձաւաց, որք չյարույանէին
իրենց մտաց մէջ աստուածոյ և կամ գիւ-
ցագնի մը արութեանց և առաքինու-
թեանց յիշատակը, և կամ իմաստնոյ
մը համբաւուչ հըռչակաւոր եղած սըր-
բավայր մը:
Այսպէս նաև ուրիշ ամէն հին ազ-

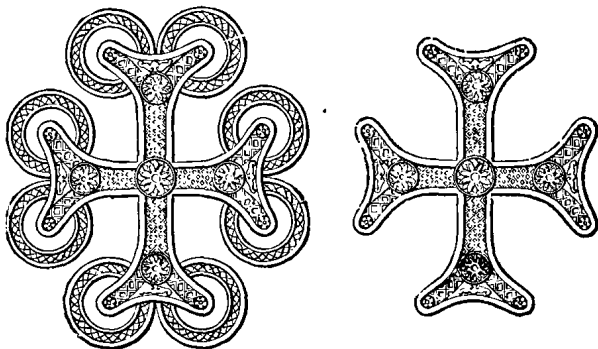
ՍԱՀՄԱՆԱԽԱՅ ՄՈՅ Ի ԿԻՒՄՐԻ

գաց և աշխարհաց մէջ բնածին բեր-
մամբ մը հեթանոսութիւնն նուիրական
գործեր էր զսահմանավէմա. զորս քրիս-
տոնէութիւնն ոչ միայն պահեց, այլ և
ազնուացուց, և աւելի զօրաւոր գործեց
անոնց առ մարդն ունեցած ազդեցու-

թիւնը, փոխելով ինչ որ առասպելա-
ծին էր և կամ մարդկային հանճարոյ
ծնունդ՝ ի ստոյգ և ի վսեմ գաղա-
փարս քրիստոնէական կրօնից և կամ
՛ի ծնունդ աստուածային մտաց: Այս-
պէս սահմանավէմք՝ փոխեցան ի միջին

դարս՝ ի սահմանախաչս կամ ի խաչ-
արձանս . և իմաստասիրաց խօսից տեղ՝
գրուագեցան աստուածագիր մատենին
յաւիտենական ճշմարտութիւնքն . աս-
տուածոց և կամ գիւցազանց պատ՛կե .

րաց կամ անդրեաց , ոլբ ոչ միշտ պար-
կեչաք էին և կամ առաքինութեան
յորդոյք , փոխանակեցին քրիստոնէա-
կան կրօնից գիւցազանց կամ սրբոց
նկարք և բարեգործութիւնք :

Ի ԽԱՅԱՐԱՅԱՆՍ ԱՆՈՑ

Մեր հայրենեաց մէջ դռնուած այս
տեսակ սահմանադրութիւն կամ խաչար-
ձաններէն զոմանս կը ներկայացնենմք
մեր ընթերցողաց՝ ներկայ պատկերնե-
րով , յայտնելով միանգամայն՝ որ ինչ-
պէս ուրիշ աշխարհաց՝ այսպէս նաեւ
Հայաստանի մէջ խաչարձանք և վէմք
կը գործածուէին ոչ միայն երկու կամ

աւելի գաւառաց իրրե նշանաւոր սահ-
մանավայր մը ցուցնելու համար , այլ
և շատ սնգամ , ինչպէս նաեւ ցայսօր
ժամանակի , կը ծառայեն երկրատեսարց
կալուածները իրարմէ բաժանող կէտը
որոշելու , և կամ առ ի գարդ որմոց և
գերեզմանաց , և կամ տխուր արկածի
մը յիշատակը աւանդելու անցորդաց :

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆՔ

Թուաբանութիւն Համառօտ , աշխարհաբառ , Հ. Հմայեակ վ. Պապիկեանի .	Գր. 1:75
— Նորին Բանալի լուծման առաջարկութեանց	» 1:25
Մատենագիտութիւն Հայկական , տպագրութեան գիւտէն մինչև առ մեզ եղած հայերէն հրատարակութեանց ցուցակ՝ գիտնական ծանօթութեամբք	» 5:—